

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

המחלקה לפיקוח תקציבי

הערכת הכנסות המדינה ממס עיזבון
- אומדן ראשוני -
מעודכן

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כ"ח בסיון תשע"ה

15 ביוני, 2015

כתיבה: אילנית בר, כלכלנית

אישור: עמי צדיק, מנהל המחלקה לפיקוח תקציבי

מסמך זה נכתב לבקשת חה"כ איציק שמולי, ומובאת בו הערכת הכנסות המדינה ממש עיזבון. המסמך מעדכן מסמך קודם בנושא בעקבות הצעת חוק שהוגשה ע"י ח"כ שמולי לפיה יוטל מס עיזבון על ירושות מעל 10 מיליון ש"ח. לפי הצעת החוק יוענק פטור ממס על עיזבון על עזבונות עד 10 מיליון ש"ח, על כל שקל חדש נוסף יוטל מס עיזבון בשיעור של 25%. הכנסות המדינה ממס עיזבון נאמדות בשתי שיטות: לפי אחוז מהתוצר, על-סמך משקל ההכנסות מהתוצר במוצע במדינות המפותחות; לפי הערכת התחלקות ההון בין עשירונים של משקי בית. בהיעדר נתונים מספיקים, האומדן מבוסס על הנחות רבות בדבר התחלקות ההון בין משקי הבית, וכל שינוי באחת ההנחות עשוי להביא לשינוי של האומדן.

1. רקע כללי

מס עיזבון (Estate Tax) מוטל על כלל הנכסים שהמוריש מותיר אחריו, ולא על היורשים. בדרך כלל המס אינו קשור למספר היורשים, לקרבתם למוריש או לחלקם בירושה. במדינות שנהוג בהן מס עיזבון נהוג גם **מס מתנות**, כדי למנוע עקיפת המס. **מס ירושה (Inheritance Tax)** חל על חלקו של היורש בירושה, ושיעורי המס תלויים בקרבת המוריש ליורש ובחלקו בירושה.¹ בדרך כלל המס מוטל על כל רכושו של המוריש, לרבות רכוש הנמצא מחוץ לגבולות המדינה. במדינות רבות יש הסכמי מס למניעת כפל מס.

בישראל היה נהוג מס עיזבון בשנים 1949-1981. בשנת 1979 היו פטורים ממס כ-85% מהעיזבונות, בעיקר בשל רף המס. הרחבת הניכויים המותרים ורמת האינפלציה הגבוהה הביאו לכך שמשקל העיזבונות הפטורים הגיע ל-98%, ובמרס 1981 הוחלט לבטלו. בטבלה 1 מוצגים שיעורי המס ורף המס המרבי במדינות מפותחות שיש בהן מס עיזבון או מס ירושה.

טבלה 1 – מס ירושה או מס עיזבון במדינות ה-OECD (2014-15)²

מדינה (סוג מס)	שיעור מס מרבי		רף המס המרבי	מטבע	בש"ח*
	קרבה ישירה	יורשים אחרים			
יפן (ירושה)	55%	75%	600,000,000	יין	20,295,000
קוריאה (ירושה)	50%	50%	3,000,000,000	ואן	10,500,000
צרפת (ירושה)	45%	60%	100,000	אירו	474,770
ארה"ב (עיזבון)	40%	40%	5,343,000	דולר	19,116,720
בריטניה (עיזבון)	40%	40%	325,000	שטרלינג	1,913,698
אירלנד (ירושה)	33%	33%	225,000	אירו	1,068,233
גרמניה (ירושה)	30%	50%	500,000	אירו	2,373,850
פינלנד (ירושה)	19%	35%	1,000,000	אירו	4,747,700
דנמרק (ירושה/עיזבון)	15%	36.25%	268,900	DKK	171,236
תורכיה (ירושה)	10%	10%	3,400,000	TRY	5,168,000
יוון (ירושה)	10%	40%	600,000	אירו	2,848,620
איסלנד (ירושה)	10%	10%	1,500,000	ISK	45,000
הולנד (ירושה)	10%	40%	627,367	אירו	2,978,550
איטליה (ירושה)	4%	8%	1,000,000	אירו	4,747,700
פולין (ירושה)	3%	20%			
סלובניה (ירושה)	0%	39%			
הונגריה (ירושה)	0%	18%			
לוקסמבורג (ירושה)	0%	48%			
ממוצע פשוט	21%	36%			5,460,648

¹ משרד האוצר, הוועדה הציבורית לרפורמה במס הכנסה (ועדת בן בטט), פרק ו' – מס עיזבון, מאי 2000.

² Ernst and Young, [Worldwide personal tax guide 2014-15](#), September 2014.

המרה לש"ח נעשתה על-פי שיערי החליפין הממוצעים השונים לשנת 2014. בנק ישראל, [שערי חליפין](#), 25 במרס 2015.

מהנתונים בטבלה עולה כי שיעור המס ליורשים בקרבה ראשונה, כמו ילדים, נע בין 0% (לוקסמבורג, הונגריה, סלובניה) ל-55% (יפן), והממוצע של 18 המדינות הוא 21%. שיעור המס ליורשים אחרים נע בין 8% (איטליה) ל-75% (יפן), והממוצע הוא 36%. בשנת 2014 רף המס המרבי הממוצע היה כ-5.5 מיליון ש"ח.

בכ-20 מדינות מפותחות החברות ב-OECD קיים מס עיזבון או מס ירושה וב-14 מדינות אין מס ירושה או עיזבון (ביניהן ישראל).³ מתוך 27 מדינות האיחוד האירופי, ב-18 מדינות יש מס ירושה או מס עיזבון ובתשע מדינות אין מס כזה. שיעור המס שונה בכל מדינה ומדינה, לפי מדרגות מס פרוגרסיביות ולפי גורמים אחרים, כמו קרבת היורשים למוריש, ופטורים שונים. בדרך כלל רף מיסוי מיועד ליחידים המשתייכים לעשיריני ההכנסה הגבוהים. כך, שיעור המס האפקטיבי נמוך מהשיעור הסטטוטורי. שיעור המס האפקטיבי הגבוה ביותר הוא בבלגיה (22%), ולאחריה – ספרד (14.5%), הולנד (13.5%), פינלנד (12.5%), בריטניה (8%), דנמרק (7.5%) וצרפת (4.5%).⁴

בארה"ב חלו במשך השנים שינויים רבים במס עיזבון, בעיקר העלאת רף המס המרבי מרמה של כ-0.5 מיליון דולר בשנת 2001 לרמה של כ-5.4 מיליון דולר בשנת 2015 (בשנת 2010 המס בוטל לשנה אחת באופן זמני). כתוצאה מרף מס גבוה ומשיעור מס גבוה יחסית (40%), ירדו במהלך השנים ההכנסות ממס עיזבון מרמה של כ-38 מיליארד דולר בשנת 2001 (במחירי 2015) לרמה מוערכת של כ-20 מיליארד דולר בשנת 2015. רף המס בארה"ב גבוה ביחס למדינות אחרות, ועומד על כ-5.4 מיליון דולר, בהשוואה לכ-105 אלף דולר בצרפת, 424 אלף דולר בגרמניה, כ-247 אלף דולר ביפן וכ-488 אלף דולר בבריטניה.⁵

טבלה 2 – מדינות בהן בוטל מס ירושה מאז שנת 2000⁶

שנת הביטול	מדינה
2001	מקאו
2004	פורטוגל
2004	סלובקיה
2005	שבדיה
2005	רוסיה
2006	הונג-קונג
2006	הונגריה
2008	סינגפור
2008	אוסטריה
2011	ליכטנשטיין
2013	ברונאי
2014	צ'כיה
2014	נורבגיה

כמו כן, מאז שנת 2000 כ-13 מדינות (מתוכן שתי ישויות אוטונומיות, הונג-קונג ומקאו) ביטלו את מס העיזבון, לרבות שבדיה ונורבגיה. טבלה 2 מפרטת את המדינות בהן בוטל מס עיזבון מאז שנת 2000. יש לציין כי בין המדינות שביטלו בשנים האחרונות את מס העיזבון נכללות גם שבדיה (ביטלה בשנת 2005) ונורבגיה (ביטלה בשנת 2014), זאת למרות שנטל המס במדינות אלו גבוה יחסית והן מאופיינות במשטר מס בעל רמת פרוגרסיביות גבוהה יחסית. הסיבות לביטול היו רצון להחזיר למדינה תושבים עשירים אשר היגרו למדינות אחרות בהן מס עיזבון לא קיים, ולמנוע עזיבה של בעלים של חברות גדולות.

³ Ernst and Young, [Worldwide personal tax guide 2014-15](#), September 2014; Tax Foundation, [Estate and Inheritance taxes around the world](#), march 17,2015

⁴ European Commission, [Study on Inheritance Taxes in EU member states and possible mechanisms to resolve problems of double Inheritance taxation in the EU](#), May 2011.

בחלק מהמדינות, כדוגמת שוויץ, בלגיה וספרד שיעור מס העיזבון/ירושה נקבע ברמה המקומית ולא הארצית. בחלק מהמדינות מס הירושה אינו חל על יורשים בקירבה ישירה, אלא רק על יורשים אחרים.

⁵ Tax Foundation, [Estate and Inheritance taxes around the world](#), March 17,2015

⁶ ש.ם.

בטבלה 3 להלן מוצגים הנימוקים העיקריים בעד ונגד הטלת מס עיזבון.

טבלה 3 – נימוקים עיקריים בעד ונגד הטלת מס עיזבון

נימוקים נגד ⁸	נימוקים בעד ⁷
הטלת המס עשויה להביא למדיניות של חובת דיווח כללי ⁹ , שכיום אינה קיימת בישראל, להגדיל את החיכוך בין הנישומים לבין רשות המס ולהביא לייקור הגבייה, ואלה עשויים להפוך את המס ללא כדאי מבחינה כלכלית.	כלי להקטנת האי-שוויון בחלוקת ההכנסות וההון, ובעיקר צמצום העברת האי-שוויון מדור לדור. מס זה בעל רמת פרוגרסיביות גבוהה, בייחוד בישראל, שבה הפער החברתי הוא מהגבוהים במדינות המפותחות.
מס עיזבון ומס מתנות עשויים להגדיל את תכנוני המס ואת ההתדיינויות המשפטיות, ובעקבות זאת ההכנסות יהיו נמוכות יחסית, ועיקר הנטל עשוי ליפול על המעמד הבינוני או על יורשים של אדם שנפטר פתאום ולא הספיק לערוך תכנון מס. כמו כן, המס עשוי לקזז הכנסות ממסים אחרים, כמו מיסוי רווחי הון.	כלי פיסקלי להגדלת הכנסות המדינה, בעיקר בתקופה שבה יש צורך בהגדלת הכנסות המדינה כדי לעמוד ביעדי הגירעון התקציבי. כמו כן, כיום אדם המוכר דירה חייב במס שבח על ההפרש בין מחיר קניית הדירה למחיר המכירה, בעוד אדם המוריש את הדירה אינו חייב במס.
הטלת מס עיזבון עשויה לגרום לצמצום מספר העולים החדשים בעלי האמצעים.	המס אינו מוטל על פעילות כלכלית, ועל כן השפעתו על הצמיחה קטנה יחסית. הטלת מס כזה תאפשר הקטנת שיעורי מסים ישירים (כמו מס הכנסה), שהשפעתם על הצמיחה גדולה יותר, הקטנת שיעורי מסים עקיפים, שהשפעתם על רמת האי-שוויון גדולה יותר, או הקטנת הגירעון התקציבי, אשר תתרום לצמיחה בשל ירידה בעלויות גיוס החוב וריבית לטווח ארוך נמוכה יותר.

בשנים האחרונות התעורר שוב הדיון בהטלת מס עיזבון. מהגורמים שהביאו להתעוררותו:

- **הוועדה הציבורית לרפורמה במס הכנסה** (ועדת בן-בסט) הציעה בשנת 2000 להחיל מס עיזבון בשיעור של 10% על עיזבונות בסכום העולה על 2 מיליון ש"ח.
- **הצעת חוק מס עיזבון, התשע"ב-2011**, של חברות הכנסת שלי יחימוביץ ומרינה סולודקין הונחה על שולחן הכנסת ה-18.¹⁰ מוצע בה להטיל מס בשיעור של 10% על עיזבונות ששוויים יותר מ-10 מיליון ש"ח.
- **בדוח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי** (ועדת טרכטנברג), שהוקמה באוגוסט 2011 בעקבות המחאה החברתית, דנו חברי הוועדה בהצעת להטיל מס עיזבון והמליצו שלא להטיל מס כזה, מהנימוקים שהוצגו לעיל.¹¹

2. חישוב ההכנסות ממס עיזבון לפי אחוז מהתוצר

בשנות ה-70 היה משקל ההכנסות ממס עיזבון בישראל כ-0.4% מהתוצר.¹² בשנת 2014 היה התוצר המקומי הגולמי בישראל כ-1,087 מיליארד ש"ח (במחירים שוטפים).¹³ על-פי חישוב זה אומדן ההכנסות מהמס לפי התוצר בשנת 2014 הוא כ-4.3 מיליארד ש"ח.

כאמור, מס עיזבון או מס ירושה מוטלים בחלק מהמדינות המפותחות, ובכל מדינה מוטל מס בשיעור שונה ורף המס שונה. בטבלה 4 להלן מובא פירוט של משקל הכנסות המדינה ממס עיזבון או ממס ירושה בתוצר המקומי הגולמי במדינות ה-OECD שהתוצר לנפש בהן גבוה יחסית והנתונים עליהן בנושא זה זמינים.

⁷ משרד האוצר, הוועדה הציבורית לרפורמה במס הכנסה (ועדת בן בסט), פרק ו' – מס עיזבון, מאי 2000.

⁸ דוח הוועדה לשינוי כלכלי חברתי (ועדת טרכטנברג), [מערכת המס](#), עמ' 99, ספטמבר 2011.

⁹ יש לציין כי להטלת חובת דיווח כללי יש גם יתרונות דוגמת צמצום ההון השחור.

¹⁰ אתר הכנסת, [הצעת חוק מס עיזבון, התשע"ב-2011](#), פ/3607/18.

¹¹ דוח הוועדה לשינוי כלכלי חברתי (ועדת טרכטנברג), [מערכת המס \(עמ' 99\)](#), ספטמבר 2011.

¹² משרד האוצר, הוועדה הציבורית לרפורמה במס הכנסה (ועדת בן בסט), [פרק ו' – מס עיזבון](#), מאי 2000.

¹³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [החשבונות הלאומיים לישראל לשנת 2014](#), הודעה לעיתונות, 10 במרס 2015.

טבלה 4 – משקל הכנסות ממס עיזבון או ממס ירושה מהתוצר במדינות ה-OECD¹⁴

מדינה	2010	2011	2012	2013
בלגיה	0.54%	0.55%	0.60%	0.73%
צרפת	0.34%	0.34%	0.39%	0.44%
הולנד	0.27%	0.24%	0.22%	
שווייץ	0.16%	0.14%	0.14%	0.14%
ספרד	0.22%	0.20%	0.21%	0.24%
בריטניה	0.17%	0.18%	0.19%	0.20%
פינלנד	0.17%	0.17%	0.21%	0.27%
איסלנד	0.16%	0.08%	0.11%	0.13%
גרמניה	0.15%	0.14%	0.14%	0.15%
לוקסמבורג	0.13%	0.10%	0.16%	0.16%
אירלנד	0.12%	0.13%	0.15%	0.15%
קוריאה	0.10%	0.09%	0.13%	0.11%
ממוצע פשוט	0.21%	0.20%	0.22%	0.25%

מהנתונים בטבלה עולה כי ב-12 מדינות מפותחות בעלות תוצר לנפש גבוה מישראל (שיש בהן מס עיזבון ויש נתונים על משקל ההכנסות מהתוצר), שיעור ההכנסות ממס עיזבון וממס ירושה היה בממוצע 0.25% מהתוצר בשנת 2013. כאמור, התוצר המקומי הגולמי בישראל בשנת 2014 היה כ-1,087 מיליארד ש"ח. על-פי חישוב זה אומדן ההכנסות מהמס לפי התוצר בשנת 2014 הוא **2.7 מיליארד ש"ח**.

יש **שונות גבוהה** בין המדינות במשקל ההכנסות ממס עיזבון וממס ירושה בתוצר. לפי הנתונים בטבלה לעיל, ההכנסות ממס עיזבון וממס ירושה נעות מ-0.11% מהתוצר בקוריאה עד 0.73% מהתוצר בבלגיה. שונות זו נובעת משלושה גורמים עיקריים: שיעור המס; רף המיסוי; התחלקות ההון במדינה. המדינות נבדלות זו מזו בגורמים אלו, ועל כן משקל ההכנסות בתוצר שונה בכל מדינה ומדינה. לפיכך, הערכת הכנסות המדינה ממס ירושה בישראל על בסיס משקל בתוצר היא אומדן כללי בלבד. בסעיף 3 להלן מובאת הערכת הכנסות ממס ירושה לפי אומדן התחלקות ההון בישראל.

3. חישוב ההכנסות ממס עיזבון לפי התחלקות ההון בין עשירונים של משקי הבית

הרוב הגדול של הון משקי הבית הוא הון פיננסי ושווי הדירות שבעלותם (הון נדל"ן). להלן הערכת התחלקות ההון של משקי בית בישראל לפי שני מרכיבים אלו. הנתונים בכל נושא (תיק נכסים פיננסיים בידי הציבור, סקר הוצאות משקי בית, מספר נפטרים בשנה) הם המעודכנים ביותר ומתייחסים לשנים 2012 ו-2013.

3.1. הערכת התחלקות ההון הפיננסי בין עשירונים של משקי הבית

התחלקות ההון הפיננסי בין עשירונים של משקי בית מבוססת על הערכת ההון הפיננסי של הציבור אשר עשוי לעבור בירושה ועל הערכת התחלקות ההון הפיננסי בין עשירונים של משקי בית.

הערכת ההון הפיננסי של הציבור

בטבלה 5 להלן מוצג תיק הנכסים הפיננסיים של משקי הבית לשנת 2013.

¹⁴ OECD.stat, Revenue Statistics – Comparative tables, [4310 Estate and inheritance taxes Tax revenue as percentage of GDP](#), accessed: March 18, 2015.

טבלה 5 – תיק הנכסים הפיננסיים שבידי משקי הבית (2013)¹⁵

סוג הנכס	במיליארדי ש"ח	ב-%
עתודות ביטוח	1,057.1	44.8%
מזומנים ופיקדונות	493.7	20.9%
ניירות ערך למעט מניות	260.1	11.0%
תעודות השתתפות בקרנות השקעה	223.0	9.4%
מניות	188.3	8.0%
חייבים/זכאים שונים	125.3	5.3%
אשראי	10.8	0.5%
נגזרים פיננסיים	2.6	0.1%
סך הכול	2,360.8	100.0%

מהנתונים בטבלה עולה כי תיק הנכסים הפיננסיים של הציבור הסתכם בשנת 2013 בכ-2.36 טריליון ש"ח. חלק מהנכסים הפיננסיים אינם ניתנים להורשה, כמו כספי פנסיה. כאשר אדם נפטר השארים עשויים לקבל פנסיית שארים, אולם הם אינם מקבלים את קרן הפנסיה שנותרה. סעיף עתודות ביטוח כולל את ביטוחי החיים, קופות גמל, קרנות פנסיה והשתלמות ופרמיות ששולמו מראש ועתודות לתביעות תלויות. יתרת הנכסים הפיננסיים בניכוי הנכסים בעתודות הביטוח עמדה בשנת 2013 על כ-1.3 טריליון ש"ח.

הלמ"ס מפרסמת מדי שנה סקרי הכנסות והוצאות של משקי בית, ובכלל זה נתונים על התחלקות ההכנסות לפי עשירונים של משקי בית. שלא כמו במדינות מפותחות אחרות, בארץ הלמ"ס אינה מפרסמת נתונים על התחלקות ההון בישראל. בסקר הוצאות משקי בית יש נתון על הכנסות של משקי בית ממקורות שונים: עבודה, הון, פנסיות וקצבאות ותמיכות. בטבלה 6 מפורטות הכנסות משקי הבית לפי עשירונים, ובכללן הכנסות מהון.

טבלה 6 – התחלקות הכנסות נטו והתחלקות הכנסות מהון לפי עשירונים של משקי בית (2012)¹⁶

עשירון	סך הכנסות נטו	הכנסות מהון
1	2.5%	0.0%
2	4.1%	0.0%
3	5.5%	2.1%
4	6.8%	2.3%
5	8.2%	3.4%
6	9.3%	5.3%
7	11.2%	5.4%
8	12.9%	9.0%
9	15.9%	13.4%
10	23.6%	59.0%
סך הכול	100.0%	100.0%

מהנתונים עולה כי משקל ההכנסות של העשירון העשירי בכלל הכנסות משקי הבית הוא כ-24.2%, ומשקל ההכנסות של שני העשירונים הגבוהים הוא 40.2%. **משקל העשירון העשירי בכלל הכנסות משקי הבית מהון בלבד הוא 57.9%**, ומשקל הכנסות מהון של שני העשירונים הגבוהים הוא 72.1%. הנתונים על ההכנסות מהון של

¹⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [חשבונות המאזן הלאומי לשנת 2013, לוח 1 – מאזן לאומי לפי סקטורים מוסדיים](#), הודעה לעיתונות, 24 בפברואר 2015.

¹⁶ הלמ"ס, נתונים מסקר הוצאות משקי בית 2012, [לוח 2 – הכנסה והוצאה חודשית לתצרוכת בעשירונים של משקי בית, לפי הכנסה כספית נטו לנפש סטנדרטית](#), מרס 2015.

העשירון הראשון עד העשירון השישי אינם מובהקים סטטיסטית, שכן מעט משקי בית במדגם דיווחו על הכנסות מהון.¹⁷ על כן, אפשר להניח שהנתונים מוטים כלפי מעלה וההון הפיננסי שבידי העשירונים הנמוכים הוא שלילי. בהיעדר פרסום של הלמ"ס על התחלקות ההון של משקי בית לפי עשירונים, אנו מניחים כי **התחלקות ההון דומה להכנסות של משקי בית מהון**, כפי שמפורט בטבלה לעיל.¹⁸

נוסף על כך, מינהל הכנסות המדינה משתמש במודל מס לשם בקרה ומעקב אחר שינויים בהתחלקות הכנסות של יחידים ולשם הערכת ההשפעה של שינויי חקיקה על מערכת המס. בדוח השנתי של מינהל הכנסות המדינה לשנת 2011-2012 מודל המס מבוסס על נתוני הכנסות ברוטו לשנת 2008.¹⁹

האוכלוסייה שנבחת במודל המס מונה כ-3.3 מיליון יחידים, ובהם כ-2.9 מיליון שכירים (ובכללם פנסיונרים וחיילי קבע) וכ-438,000 עצמאים ומנהלי חברות. בטבלה 7 להלן מוצג שיעור ההכנסות של יחידים עצמאים ושל מנהלי חברות לפי עשירונים.

טבלה 7 – הכנסות עצמאים ומנהלי חברות לפי עשירוני הכנסה (2008, אחוזים)²⁰

הכנסות מהון	סך הכנסות	עשירון
0.3%	0.9%	1
0.3%	1.9%	2
0.4%	2.6%	3
0.5%	3.4%	4
0.6%	4.4%	5
1.0%	5.7%	6
1.5%	7.4%	7
2.5%	10.0%	8
4.5%	14.8%	9
88.3%	48.8%	10
100.0%	100.0%	סה"כ
69.7%	21.6%	מאיון עליון

ממודל המס של מינהל הכנסות המדינה עולה כי משקל ההכנסות של העשירון העליון של העצמאים ומנהלי החברות בכלל ההכנסות הוא כ-48.8%, ומשקל ההכנסות של שני העשירונים העליונים הוא כ-63.6%. משקל ההכנסות של העשירון הגבוה מהכנסות מהון בלבד הוא כ-88.3%, ומשקל ההכנסות של שני העשירונים העליונים הוא כ-92.9%. מודל המס מאפשר גם לבחון את משקל ההכנסות של המאיון העליון – כ-21.6% מסך ההכנסות וכ-69.7% מסך ההכנסות מהון. לפי המודל, **הכנסות המאיון העליון מהון הן כ-78.8%** מסך הכנסות העשירון העליון מהון. לפי מודל המס של מינהל הכנסות המדינה, בשנת 2008 היו ההכנסות של יחידים מהון כ-43.5 מיליארד ש"ח – כ-53.3% הכנסות של שכירים וכ-46.7% הכנסות של עצמאים. נתונים אלו לגבי עצמאים ומנהלי חברות תומכים באומדן המוצג בטבלה 6, המתייחס לכל משקי הבית ומבוסס על סקר של הלמ"ס.

¹⁷ הלמ"ס, מבוא לסקר הוצאות משקי בית 2011: טעות הדגימה בעשירונים אלה נעה בין 25% לבין 40% ולכן הנתונים בלוח של הלמ"ס מופיעים בסוגריים עגולים.

¹⁸ אומדן התפלגות ההון הפיננסי על בסיס ההכנסות מהון מבוסס על ההנחה שהתשואה להון זהה בכל העשירונים.

¹⁹ הנתונים האחרונים הזמינים הם לשנת 2008, ולכן במינהל הכנסות המדינה מנפחים את נתוני 2008 לפי הגידול במספר השכירים והגידול בשכר הממוצע בין השנים 2008 ל-2011, כך שהנתונים יתאימו לשנת 2011.

²⁰ משרד האוצר, מינהל הכנסות המדינה, דוח שנתי 2011-2012, פרק ה' – מיסוי ישיר על יחידים בישראל: ממצאים עיקריים ממודל המס, לוח ה-17 – עצמאים: הרכב ההכנסה השנתית החייבת במס, לפי עשירונים ומעמד בעבודה, 2008, אוקטובר 2013. נתונים על התפלגות ההכנסות מהון של שכירים אינם זמינים.

3.2. הערכת התחלקות הון נדל"ן בין עשירונים של משקי הבית

בסקר הוצאות משקי בית של הלמ"ס נכללים נתונים על הוצאות דיור של משקי בית לפי עשירונים, ובכלל זה דירות בבעלות ושווי ממוצע של דירה. סקר הוצאות משקי בית מבוסס על מדגם של 6,078 משקי בית, לפי שאלונים מובנים של הלמ"ס. מקריאת השאלונים עולה כי הנתונים כוללים רק דירות בבעלות משקי בית אשר הבעלים מתגוררים בהן, ולא דירות בבעלות משקי בית שהבעלים אינם מתגוררים בהן.²¹ בטבלה 8 להלן מובא פירוט של מספר משקי בית אשר בבעלותם דירה, שיעור הבעלות ושווי הדירה לפי עשירונים.

טבלה 8 – דירות בבעלות משקי בית ושווי דירה ממוצע (2012)²²

עשירון משקי בית	משקי בית (באלפים)	שיעור בעלות	שווי דירה ממוצע (באלפי ש"ח)
1	92.3	40.7%	722
2	123.2	54.3%	783
3	144.3	63.6%	937
4	141.9	62.5%	1,087
5	151.8	66.8%	1,181
6	163.7	72.1%	1,288
7	173.6	76.5%	1,431
8	181.2	79.7%	1,612
9	182.5	80.4%	1,894
10	186.8	82.4%	2,334
סך הכול	1,541.3	67.9%	1,405

מהנתונים בטבלה עולה כי בשנת 2010 לכ-1.5 מיליון משקי בית – כ-67.9% מכלל משקי הבית – היתה דירה בבעלות. שווי הדירה הממוצע היה 1.4 מיליון ש"ח. כאמור, בנתונים נכללות רק דירות בבעלות משקי בית שבעליהן מתגוררים בהן, ולא בדירות לצורכי השקעה. יש לציין כי בסקר הלמ"ס מדובר בשווי דירות במחירי 2012, ומאז עלה מחירה של דירה ממוצעת. אין לנו אפשרות לדעת אם שיעור הגידול הוא אחיד לפי עשירונים של משקי בית.

האומדן הכולל של שווי הדירות בבעלות הוא מכפלה של מחיר דירה ממוצעת (1.4 מיליון ש"ח) במספר משקי הבית אשר יש בבעלותם דירה (כ-1.5 מיליון), והוא מסתכם ב-2.15 טריליון ש"ח. לאומדן זה יש להוסיף את שווי הדירות לצורכי השקעה, שכאמור אינן נכללות בסקר הוצאות משקי בית של הלמ"ס. לפי הסקר, מתוך כ-2.870 מיליון משקי בית, כ-67.9% מתגוררים בדירות בבעלות, כ-26.9% מתגוררים בדירות בשכירות וכ-5.2% מתגוררים בדירות אחרות (למשל של קרוב משפחה ללא תשלום). לפיכך, יש בישראל כ-609,000 דירות המושכרות לדיירים בתשלום. לפי הערכות, מכלל הדירות בשכירות, כ-100,000 דירות הן בבעלות ציבורית ובבעלות תושבי חוץ, והשאר – בבעלות פרטית של ישראלים.

לפי מחקר של מינהל הכנסות המדינה,²³ בשנת 2009 היה המחיר הממוצע של דירה אשר נרכשה לצורכי השקעה 1 מיליון ש"ח, וההכנסה השנתית הממוצעת היתה כ-200,000 ש"ח. לפי מודל המס של מינהל הכנסות המדינה, מדובר בעיקר ברוכשים משלושת העשירונים הגבוהים.

²¹ הלמ"ס, סקרים ושאלונים, סקר הוצאות משקי בית, [שאלון ב'](#), תאריך כניסה: 10 ביולי 2012.

²² הלמ"ס, נתונים מסקר הוצאות משקי בית 2012, [לוח 22 – נתונים נבחרים על דיור בעשירונים של משקי בית לפי הכנסה נטו לנפש סטנדרטית – גרים בדירות בבעלותם](#), מרס 2015.

²³ גלית בן נאים, משרד האוצר, מינהל הכנסות המדינה, [רוכשי דירות להשקעה – מאפיינים ומגמות](#), אוקטובר 2009.

בטבלה 8 מוצג אומדן של שווי הדירות בבעלות משקי הבית לפי עשירונים, ובכלל זה דירות לצורכי השקעה.

טבלה 8 – אומדן שווי דירות בבעלות משקי בית לפי עשירונים, כולל דירות להשקעה (במיליארדי ש"ח)²⁴

עשירון משקי בית	שווי דירות ברוטו	שווי משכנתאות	שווי דירות נטו	ב-%
1	66.6	2.4	64.2	2.6%
2	96.5	6.4	90.1	3.6%
3	135.2	14.9	120.3	4.8%
4	154.2	16.8	137.5	5.5%
5	179.3	21.7	157.6	6.3%
6	210.8	25.0	185.9	7.5%
7	268.8	27.8	241.0	9.7%
8	360.8	30.5	330.4	13.3%
9	472.9	35.8	437.1	17.5%
10	771.9	43.0	728.9	29.2%
סך הכול	2,717.1	224.2	2,492.9	100.0%

מהאומדן בטבלה עולה כי בשנת 2012 שווי הדירות ברוטו (לפני ניכוי הלוואות) היה כ-2.7 טריליון ש"ח, שווי המשכנתאות היה כ-224 מיליארד ש"ח ושווי הדירות נטו היה כ-2.5 טריליון ש"ח. שווי הדירות של העשירון הגבוה היה כ-29.2% משווי הדירות הכולל, ושווי הדירות של שני העשירונים הגבוהים היה כ-46.7% משווי הדירות הכולל. התחלקות שווי הדירות מתונה יותר מהתחלקות ההון הפיננסי בין עשירונים של משקי בית (ראו טבלה 5 לעיל). יש לציין כי משנת 1999 ועד אוגוסט 2011 נמכרו כ-37,500 דירות ציבוריות לדייריהן במחיר נמוך במידה ניכרת ממחיר השוק.²⁵ מכירות אלו הביאו ככל הנראה לגידול ניכר בשווי ההון הנדל"ני אשר בבעלות שני העשירונים הנמוכים. אומדן שווי הדירות בעשירון הנמוך הוא 64.2 מיליארד ש"ח, ובהנחה שמחיר השוק הנוכחי של דירה ציבורית ממוצעת שנמכרה לדיירים הוא 600,000 ש"ח, שווי הדירות הוא כ-22.5 מיליארד ש"ח (כ-38% משווי הדירות הכולל של משקי בית בעשירון הנמוך). על בסיס דברים אלו ניתן לומר כי מכירת דירות בדור הציבורי לדיירים משפיעה על יכולתם של הדיירים להעביר הון לדור הבא יותר משהיא משפיעה על רמת החיים שלהם.

3.3 הערכת הכנסות המדינה ממס עיזבון

הערכת התחלקות סך ההון בין עשירונים של משקי בית מורכבת כאמור מהתחלקות ההון הפיננסי (טבלה 5 לעיל) ומהתחלקות ההון הנדל"ני (טבלה 8 לעיל). בטבלה 9 מוצג אומדן של מרכז המחקר והמידע של הכנסת להתחלקות ההון לפי עשירונים של משקי בית.

²⁴ הלמ"ס, סקר הוצאות משקי בית 2012, לוח 21 – נתונים נבחרים על דיור בעשירונים של משקי בית, מאי 2012. עיבודי מרכז המחקר והמידע של הכנסת. דירות להשקעה נכללות בעשירונים 7-10 במחיר ממוצע של 1 מיליון ש"ח.

²⁵ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, התמורות בדיור הציבורי בישראל 1998-2011, איתי פידלמן, דצמבר 2011. ההכנסות מהמכירות לאורך השנים הסתכמו בכ-2.75 מיליארד ש"ח (במחירים שוטפים), כלומר מחיר ממוצע של 73,000 ש"ח לדירה.

טבלה 9 – אומדן התחלקות ההון לפי עשירונים של משקי בית (2012, במיליארדי ש"ח)

עשירון	הון פיננסי	%-ב	הון נדל"ני	%-ב	סה"כ	%-ב
1	0.0	0.0%	64.2	2.6%	64.2	1.7%
2	0.0	0.0%	90.1	3.6%	90.1	2.4%
3	27.4	2.1%	120.3	4.8%	147.7	3.9%
4	30.1	2.3%	137.5	5.5%	167.6	4.4%
5	43.9	3.4%	157.6	6.3%	201.5	5.3%
6	69.7	5.3%	185.9	7.5%	255.6	6.7%
7	70.8	5.4%	241.0	9.7%	311.8	8.2%
8	117.0	9.0%	330.4	13.3%	447.3	11.8%
9	175.2	13.4%	437.1	17.5%	612.2	16.1%
10	769.6	59.0%	728.9	29.2%	1,498.5	39.5%
סך-הכול	1,303.7	100.0%	2,492.9	100.0%	3,796.6	100.0%

מהאומדן עולה כי סך ההון שבידי משקי הבית בישראל (ללא חיסכון פנסיוני) הוא כ-3.8 טריליון ש"ח – כ-1.3 טריליון ש"ח הון פיננסי וכ-2.5 טריליון ש"ח שווי דירות נטו. משקל ההון של העשירון הגבוה של משקי הבית הוא 39.5%, ומשקל ההון של שני העשירונים הגבוהים הוא 55.6%. אומדן זה נמוך מעט מאומדן התחלקות ההון במדינות מפותחות אחרות, ככל הנראה בגין שיעור בעלות גדול יחסית על דירות בישראל לעומת מדינות אחרות ובגלל הצבר הון ארוך יותר (רוב המדינות המפותחות קיימות כבר מאות שנים והדבר משפיע על התרחבות הפערים בהצבר ההון הבין-דורי, בניגוד לישראל הקיימת רק עשרות שנים). כאמור, מכירת עשרות אלפי דירות ציבוריות לדיירים בעשור האחרון במחיר נמוך במידה ניכרת ממחיר השוק תרמה לשווי הון נדל"ני גבוה יחסית של שני העשירונים הנמוכים בישראל ולהגדלת השוויוניות בהתחלקות ההון בין משקי הבית.

טבלה 10 – נפטרים לפי גיל (2013)²⁶

גיל	פטירות	%-ב	שיעור תמותה
19-0	1,025	2.4%	0.04%
39-20	1,010	2.4%	0.04%
59-40	3,871	9.2%	0.23%
+60	36,192	86.0%	3.01%
סך הכול	42,098	100.0%	0.52%

לפי נתוני הלמ"ס, בשנת 2013 נפטרו 42,098 אנשים בישראל, כמפורט בטבלה 10 להלן. מהנתונים בטבלה עולה כי כ-95.2% מכלל הנפטרים בשנת 2013 היו מעל גיל 40, וכ-4.8% היו עד גיל 40. בהנחה שלנפטרים מתחת לגיל 40 אין הצבר הון משמעותי, כ-40,063 נפטרים בשנה מעל גיל 40 עשויים להוריש לשאריהם. בשנת 2013 היה שיעור התמותה (שיעור הנפטרים באוכלוסייה) 0.5%, ויש שונות רבה בין קבוצות הגיל – שיעור התמותה בקרב בני ה-60 ומעלה היה כ-3%.

יש לציין כי בדור האחרון חלה עלייה מתמדת בתוחלת החיים של אזרחי ישראל. תוחלת החיים של גברים עלתה 7.6 שנים, מ-72.7 בשנת 1980 ל-80.3 בשנת 2013, ותוחלת החיים של נשים עלתה ב-8.2 שנים, מ-75.7 בשנת 1980 ל-83.9 בשנת 2013.²⁷ לפיכך, קשישים בישראל משתמשים יותר מבעבר בהון שצברו במהלך חייהם בשנים שלאחר הפרישה מהעבודה, ועל כן סביר להניח שהיקף הירושות של רוב משקי הבית ירד בדור האחרון. מנגד, בתקופה זו

²⁶ הלמ"ס, שנתון 2014, [לוח 3.27 – פטירות ושיעורי תמותה לפי גיל, מין קבוצת אוכלוסייה ודת](#); [לוח 2.3 – אוכלוסייה לפי קבוצת אוכלוסייה, דת, מין וגיל](#), ספטמבר 2014. עיבודי מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

²⁷ הלמ"ס, שנתון 2014, [לוח 3.24 – תוחלת חיים לפי מין, דת וקבוצת אוכלוסייה](#), ספטמבר 2014.

חל גידול ניכר ברמת האי-שוויון בחברה הישראלית, ובעיקר גידול בהכנסות של העשירון הגבוה לעומת שאר העשירונים של משקי הבית.

לפי האומדן, חלקו של המאיון הגבוה בהון הוא 15.6%. ההון הממוצע של משק בית נאמד ב-1.6 מיליון ש"ח, וההון הממוצע של משק בית בעשירון הגבוה נאמד ב-6.5 מיליון ש"ח.²⁸ סך הירושות של משקי הבית נאמד ב-65.8 מיליארד ש"ח, ואומדן הירושות בעשירון הגבוה נאמד ב-26.0 מיליארד ש"ח.²⁹

בטבלה 11 להלן מובא אומדן של הכנסות ממס עיזבון בשיעורי מס שונים ובספי מס שונים כאשר מס העיזבון נגבה מהחייבים במס זה בעבור כל סכום הירושה, ללא מתן פטור ממס בגובה רף המס.

טבלה 11 – אומדן הכנסות ממס עיזבון בשיעורי מס שונים ובספי מס שונים (במיליארדי ש"ח)³⁰

20%		15%		10%		שיעור מס ←
מהתוצר	הכנסות	מהתוצר	הכנסות	מהתוצר	הכנסות	סך מס (במיליוני ש"ח)
0.36%	3.9	0.27%	2.9	0.18%	2.0	5 (4 מאיונים גבוהים)
0.32%	3.5	0.24%	2.6	0.16%	1.7	7 (3 מאיונים גבוהים)
0.27%	2.9	0.20%	2.2	0.13%	1.4	10 (2 מאיונים גבוהים)

לפי האומדן של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מס עיזבון בשיעור של 10% ברף מס של 5 מיליון ש"ח (הרלוונטי לארבעת המאיונים הגבוהים) צפוי להניב הכנסות שנתיות בסך 2.0 מיליארד ש"ח, וברף מס של 10 מיליון ש"ח (הרלוונטי לשני המאיונים הגבוהים) צפוי להניב הכנסות בסך 1.4 מיליארד ש"ח.

מס עיזבון בשיעור של 15% ברף מס של 5 מיליון ש"ח צפוי להניב הכנסות שנתיות בסך 2.9 מיליארד ש"ח, וברף מס של 10 מיליון ש"ח, צפוי להניב הכנסות בסך 2.2 מיליארד ש"ח.

מס עיזבון בשיעור של 20% ברף מס של 5 מיליון ש"ח, צפוי להניב הכנסות שנתיות בסך 3.9 מיליארד ש"ח, וברף מס של 10 מיליון ש"ח, צפוי להניב הכנסות בסך 2.9 מיליארד ש"ח.

קיימת אפשרות להטיל מס עיזבון מדורג, לדוגמה מתן פטור ממס עד עיזבון של 5 מיליון ש"ח, הטלת מס עיזבון בשיעור של 10% על כל שקל חדש עד עיזבון של 10 מיליון ש"ח והטלת מס עיזבון בשיעור 25% על סכום העיזבון שמעל 10 מיליון ש"ח. לפי אומדן של מרכז המחקר והמידע של הכנסת הטלת מס עיזבון מדורג כמופיע בדוגמה צפויה להביא להכנסות בסך כ-2.1 מיליארד ש"ח בשנה המהוות כ-0.2% מהתוצר.

הצעת החוק קובעת כי יינתן פטור ממס עיזבון על עזבונו עד 10 מיליון ש"ח וכל שקל חדש נוסף ימוסה בשיעור של 25%. לפי האומדן של מרכז המחקר והמידע של הכנסת הכנסות המדינה ממס עיזבון בתנאי הצעת החוק צפויות להיות כ-1.6 מיליארד ש"ח המהוות כ-0.15% מהתוצר.

כאמור, בהיעדר נתונים ואומדנים מספיקים, האומדן מבוסס על הנחות רבות בדבר התחלקות ההון בין משקי הבית, וכל שינוי באחת ההנחות שבבסיס מסמך זה עשוי להביא לשינוי של האומדן.

²⁸ לפי חישוב של כלל ההון בעשירון – כ-1.4 טריליון ש"ח – חלקי 231,000 משקי בית (10% מכלל משקי הבית).

²⁹ מכפלה של אומדן הון למשק בית ב-10% מהנפטרים מעל גיל 40, בהנחה שהתפלגות הנפטרים בין משקי הבית אחידה.

³⁰ החישוב מבוסס על הנחה שהתחלקות ההון בעשירון העליון דומה להתחלקות ההון בכלל משקי הבית. מדובר בהנחה שמרנית, שכן לפי הנחה זו חלקו של המאיון העליון בכלל ההון של העשירון העליון הוא 39.5%, וכאמור, חלקו של המאיון העליון של עצמאים ומנהלי חברות בכלל הכנסות מהון של העשירון העליון הוא 69.7% (ראו סעיף 3.1 לעיל). מנגד, האומדן נעשה לפי הון שבידי משקי בית ולא בידי יחידים, ואילו המורשישים הם יחידים.

